

Streger, Manfred B., *Globalizacija*,
Sarajevo: "Šahinpašić", 2005, 157 str.

Manfred B. Streger, profesor politike na Sveučilištu Illinois i istraživač u Centru za istraživanje globalizacije na Sveučilištu Hawai'i-Manoa, autor je knjige *Globalizacija* (kratki uvod) čiji je prijevod na bosanski jezik 2005. godine objavljen u nakladi "Šahinpašić" iz Sarajeva. Inače, Stregerova *Globalizacija* dio je biblioteke kratkih uvoda (Very short introduction) Oxford University Press-a, u okviru koje je već objavljeno više od sto naslova iz različitih područja, od povijesti, umjetnosti, religije do prirodnih i društvenih nauka.

Knjiga *Globalizacija* sastoji se iz uvoda i osam poglavlja. U uvodnom dijelu sadržan je Stregerov kritički pristup problematici globalizacije uopće, nadopunjen prikazom stajališta i argumentacije dviju suprotstavljenih pozicija teoretičara: "skeptika globalizacije" s jedne i "hiperglobalizatora" s druge strane.

U prvom poglavlju pod nazivom *Globalizacija: osporavani koncept*, autor propituje postojeća određenja globalizacije. Ilustracijom snažne međuovisnosti na globalnoj razini koja se povećava mnogo brže nego ikada ranije, Streger nastoji predočiti složenu dinamiku procesa globalizacije i njegove različite aspekte koji na prvi pogled nisu uočljivi. U cilju bližeg određivanja globalizacije on pravi razliku između pojma "globalnosti", kojim je označeno društveno stanje međuzavisnosti i povezanosti, i pojma "globalizacija" koji se odnosi na niz društvenih procesa koji trenutno društveno stanje transformišu u stanje globalnosti, ističući da je globalizacija bila i još uvijek jeste sporan koncept upravo stoga što ne postoji naučna saglasnost u identifikovanju procesa koji čine njenu bit. Ipak, iz definicija najpoznatijih teoretičara globalizacije (poput Robertsona, Giddensa, Helda i dr.) moguće je, smatra autor, izdvojiti četiri ključna obilježja globalizacije: a) stvaranje novih i umnožavanje postojećih društvenih mreža i aktivnosti; b) širenje društvenih odnosa, aktivnosti i međuzavisnosti; c) intenziviranje i ubrzavanje društvenih promjena i djelovanja i d) podizanje svijesti kod ljudi o sve većoj društvenoj međuzavisnosti i interakcijama. Predmetno poglavlje autor završava naglašavajući da je za razumijevanje globalizacije nužno istu posmatrati kao multidimenzionalni proces koji u sebi sadrži mnogostruke i različite procese.

Da li je globalizacija nova pojava naslov je drugog poglavlja u kojem Streger upozorava na duboke historijske korijene današnje svjetske međuzavisnosti i svijesti o globalnoj povezanosti. I premda u savremenom svijetu ima ograničeno značenje, globalizacija nije novi fenomen. Upravo stoga Streger nastoji ukazati na činjenicu da je dinamika koja pokreće tzv. globalizacijske procese počela prije nekoliko hiljada godina. Dajući presjek ključnih historijskih događaja, ideja, izuma i tehnologija koje su imale značajan uticaj na širenje globalne povezanosti i međuzavisnosti, autor ukazuje na dugačak historijski lanac uzročnosti koji je rezultirao savremenim tehnologijama, društvenim uređenjima i vrijednostima.

Treće poglavlje pod nazivom *Ekonomska dimenzija globalizacije* donosi pregled faktora koji utiču na transformaciju ekonomskih međuodnosa širom planete u kojima se transnacionalne korporacije, međunarodne ekonomske institucije i regionalni trgovački sistemi pojavljuju kao „glavni građevinski blokovi globalnog ekonomskog poretka 21. stoljeća“. U ovom dijelu autor daje prikaz osnovnih događaja koji su usmjerili tok ekonomske globalizacije, počevši od konferencije u Bretton Woodsu i osnivanja tri međunarodne ekonomske organizacije – Međunarodnog monetarnog fonda (IMF), Međunarodne banke za obnovu i razvoj (kasnije preimeno-vane u Svjetsku banku – WB) i GATT-a (kasnije, Svjetske trgovinske organizacije – WTO). Ove su organizacije vremenom postale tri ključna “globalna igrača” čija su “pravila igre” umnogome odredila tok procesa globalizacije. Već 80-ih godina 20. stoljeća došlo je do uspona neoliberalnog ekonomskog poretka koji je povezivao pojam globalizacije sa „oslobađanjem“ ekonomija širom svijeta. Osim naprijed navedenog, u predmetnom poglavlju Streger je identificirao i detaljno opisao tri najznačajnija elementa ekonomske globalizacije koji obilježavaju globalna ekonomska kretanja nakon sloma komunizma. To su: internacionalizacija trgovine i finansija, jačanje moći transnacionalnih korporacija i jačanje uloge međunarodnih Bretton Woods organizacija.

Obzirom da je širenje ekonomske globalizacije usko povezano sa političkim odlukama ono se ne može posmatrati odvojeno od analize političkih procesa i institucija. Stoga u poglavlju *Politička dimenzija globalizacije* autor daje prikaz bitnih promjena u političkim procesima i institucijama koje obilježavaju proces globalizacije. Politička globalizacija, određena kao proces širenja političkih međuodnosa širom Zemlje, odnosi se na niz promjena, od neodređene uloge državnog suvereniteta, do rastućeg uticaja nevladinih organizacija i pojave regionalnog i globalnog upravljanja. Razvojem globalizacije dolazi do pojave novog koncepta koji podrazumijeva razvoj političkih oblika izvan okvira nacionalne države. Sa jačanjem tendencija globalizacije još od 70-tih godina prošlog stoljeća postalo je jasno da se međunarodno društvo odvojenih nacionalnih država sve više pretvara u globalnu mrežu po-

litičkih međuovisnosti koje su predstavljale izazov za suverenitet nacionalne države i pojavu pitanja o “novom svjetskom poretku”. Politička globalizacija je najuočljivija u usponu nadnacionalnih institucija i organizacija, te nastanku globalnih interesnih mreža. Dajući kratak prikaz različitih teorija o položaju nacionalne države u globalizacijskom kontekstu, Streger zaključuje kako se svijet početkom 20-og stoljeća našao u “prelaznoj fazi između sistema nacionalne države i postmodernih oblika globalnog rukovođenja”.

Peto poglavlje pod nazivom *Kulturna dimenzija globalizacije* daje sažet pregled faktora koji oblikuju kulturnu globalizaciju, tj. jačanje i širenje kulturnih tokova širom svijeta. Svoj prikaz autor fokusira na četiri relevantne teme vezane uz kulturnu globalizaciju i to: a) tenzije između jednakosti ili različitosti u globalnoj kulturi u nastajanju; b) ključnu ulogu transnacionalnih medijskih korporacija u širenju popularne kulture; c) globalizaciju jezika koja podrazumijeva izumiranje velikog broja jezika s jedne strane i sve veću dominaciju engleskog jezika kao svjetskog jezika i d) uticaj materijalističkih i potrošačkih vrijednosti na degradaciju ekoloških sistema Zemlje. Slijedeći strukturu svih ostalih poglavlja, autor daje usporedbu osnovnih teza i argumenata suprotstavljenih pozicija hiperglobalista i skeptika čiji je temeljni kamen spoticanja shvatanje u kojoj mjeri globalizacija kao proces vodi kulturnoj homogenosti ili heterogenosti. Streger na koncu poglavlja iznosi zaključak da je kulturna globalizacija doprinijela značajnoj promjeni u svijesti ljudi, ističući činjenicu da „strukture modernosti nestaju pred postmodernim okvirom kojeg obilježava manje stabilan osjećaj identiteta i znanja“.

U šestom poglavlju *Ideološka dimenzija globalizacije* autor nastoji osvijestiti postojanje neoliberalnog, ideološki obojenog paketa tvrdnji, ideja i uvjerenja o globalizaciji za čiju su promidžbu zaslužne svjetske političke i privredne elite. Streger upozorava na značaj razlikovanja globalizacije kao ukupnosti društvenih procesa jačanja globalne međuzavisnosti i globalizma kao ideologije koja konceptu globalizacije pridaje neoliberalne vrijednosti i značenja. Slijedom navedenog, on identificira pet osnovnih ideoloških tvrdnji koje se redovito javljaju u javnim obraćanjima svjetske elite globalizma. To su: 1. globalizacija je liberalizacija i globalna inegracija tržišta (svođenje globalizacije na ekonomsku dimenziju); 2. globalizacija je neizbježna i nepovratna (determinističko prikazivanje globalizacije kao neke vrste prirodne sile); 3. niko nije odgovoran za globalizaciju (determinističko isticanje nadmoći *nevidljive ruke tržišta*); 4. globalizacija koristi svima (nepriznavanje postojanja neravnomyernej globalne distribucije i sve većeg jaza između bogatih i siromašnih); 5. globalizacija unapređuje širenje demokratije u svijetu (neoliberalna teza o istovjetnosti slobodnog tržišta i demokratije). U zaključku autor napominje da je neoliberalni jezik globalizacije ideološki u smislu da je politički motiviran i da doprinosi iz-

gradnji posebnih značenja globalizacije koji čuvaju i stabiliziraju postojeće asimetrične odnose snaga.

Izazovi globalizmu naziv je sedmog poglavlja u kojem Streger daje prikaz antiglobalističkih tendencija. Iako su antiglobalističke društvene snage izrazito heterogene svima im je zajednička ideja o potrebi zaštite i smanjivanja negativnih posljedica globalizacije. Antiglobalisti se, s obzirom na ciljeve i sredstva postizanja političkih programa mogu podijeliti na dva ideološka tabora i to: partikularistički protekcionisti i univerzalistički protekcionisti. Partikularistički protekcionizam obuhvaća skupine koje optužuju globalizaciju za većinu ekonomskih, političkih i kulturnih problema koji pogađaju njihove zemlje, pa i čitave regije. Oni nastoje sačuvati vlastiti identitet, kulturu i tradicionalni način življenja od stranih elemenata. Na posve drugom kraju antiglobalističke osi nalazi se univerzalistički protekcionizam kojemu pripadaju progresivne stranke koje nastoje uspostaviti što ravnopravniji odnos između globalnog Sjevera i Juga. Uključuju sve veći broj nevladinih organizacija i transnacionalnih mreža civilnog društva koje se brinu za čitav niz pitanja, od zaštite okoliša, radničkih prava, ljudskih prava, pa do prava žena i pitanja poštene trgovine. Ove se skupine zalažu za izgradnju jednog posve novog međunarodnog poretka zasnovanog na globalnoj preraspodjeli bogatstva i moći. Autor u ovom poglavlju upozorava i na pojavu novog oblika antiglobalizacijske borbe u vidu terorističkih napada koji su započeli 11. septembra 2001. godine i koji su unijeli jednu novu dimenziju u promišljanju pravca globalizacije, kao i novu međunarodnu (globalnu) solidarnost u borbi protiv terorizma.

U posljednjem poglavlju *Procjena budućnosti globalizacije* autor daje naznake u kojim pravcima bi se mogli kretati daljnji procesi globalizacije. Upozoravajući na globalni terorizam koji je postao stvarna prijetnja svjetskom poretku, kao i na sve veći broj ogorčenih antiglobalista koji su spremni priključiti se nasilnim partikularističkim protekcionistima, Streger smatra kako je jedini način sprečavanja eskalacije nasilne konfrontacije između globalizma i njegovih protivnika, izgradnja i provođenje sveobuhvatnog reformističkog programa tzv. "Global New Deal-a" koji pak nije moguć bez spremnosti bogatih zemalja da poboljšaju globalnu pravednost, posebice na potezu Sjever – Jug.

Knjiga *Globalizacija* Manfreda B. Stregera koristan je uvodnik u problematiku globalizacije. Prilagođena je studentima i široj zainteresiranoj publici, a njena najveća vrijednost je u tome što daje jednostavan i sažet pregled temeljnih rasprava o globalizaciji imajući u vidu njen složeni, multidimenzionalni karakter. ■

Emina Huseinspahić